

Pintér László

„Országok rongya! könyvtár a neved”*

„Tata, fej lőttem tavaly óta!”
(Idézet olaszországi kisunokámtól.)

Prológ

Nem akartam én már könyvtárral foglalkozni, dehogy! Azzal az „közösségi térrel”, virtuális könyvtárral, információtárral pedig, amivé a könyvtár lett, s ami elől szinte örömmel menekültem a nyugdíjba, végképpen nincsen kedvem foglalkozni. Élem éveim még hátralévő sorát (talán csak egy elemből áll már ez a sor?), a könyvtár csak addig érdekel, amíg kölcsönzők. Örülök, hogy gyerekeim, unokáim élete jól alakul, gondozom kertünket, javítgatom házunk hibáit, és főként erőmtől telően dolgozok Csorba Győző hagyatékának minél alaposabb feltárásán, emlékének őrzésén. Ez maradt nekem a múltam könyvtára helyett, és ez nem is kevés: irdatlan feladat egy nagy költő életének hihetetlenül bő termését számba venni, ismertté tenni. Egy életre elég feladat. Ha a költő egy életen át alkotott, nekem egy élet kellene a megértéséhez, feldolgozáshoz – így volna arányos. De nekem már nem egy életem, éveim is alig vannak, sietnem kell. Ezért aztán mikor szemfárasztóan sokat ültem már a számítógép előtt, és mikor eszembe jutnak Csorba kétkedő mondatai – „Mikor már véreim nem védenek, / s azok se, kik még emberként szerettek: / lesznek-e akkor is, kik kézbe vesznek, olvasnak, emlegetnek, értenek?”¹, Vörösmartyval vigasztalom magamat: „Mi dolgunk a világon? küzdeni, / És tápot adni lelki vágyainknak. / Ember vagyunk, a föld s az ég fia. / Lelkünk a szárny, mely ég felé viszen, / S mi abehyett, hogy törnénk fölfelé, / Unatkozunk s hitvány madár gyanánt / Posvány iszapját szoptva éldegéljünk?”²

És akkor újra és újra nekilátok a munkának, és csinálom...

De azért a kétkedés ott marad bennem, mar belülről, valahol ott motoszkál állandóan az agyam egy rejtett zugában: küzdeni, igen, de hozott-e a küzdelem eredményt? Nemzetünk sorsát, a világ sorsát „kivittuk-e” „kivíthatjuk-e” a mély süllyedésből? Mi haszna volt negyven év könyvtáros munkájának, mi haszna leletmentő, dokumentáló munkámnak?

* Az esszét a szerkesztőség vitaindítónak szánja.

Hiszen Vörösmarty is ezt mondja nagy „könyvtáros” verse után két évvel: *„Istentelen frígy van közötted, / Ész és rossz akarát! [...] // Az ember fáj a földnek; oly sok / Harc - s békeév után / A testvérgyűlölési átok / Virágszik homlokán; / S midőn azt hinnők, hogy tanul, / Nagyobb bünt forral álnokúl. / Az emberfaj sárkányfog-vetemény: / Nincsen remény! nincsen remény”*¹⁸

Igen, az emberfaj szerintem is „sárkányfog-vetemény” Sőt, aki nyitott szemmel jár a mai világban érzékelheti, hogy ez az állítás napjainkra fokozottan igaz. Azért vállalkoztam végül az írásra, mert úgy vélem, könyvtárosi tapasztalataim is azt mutatják: rossz felé megyünk. Meg kellene állni egy kis időre! Gondolkodni kicsit! Rendezni kellene végre közös dolgainkat!

A közvetlen előzmények

Mondom, mostani munkám során csak nagyritkán jutok könyvtári ügyekhez. Mint például idén nyáron, mikor „rákattantam” két internetes címre.

Mindkettő Magyar László Andráséhoz, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár vezetőjéhez fűződik. Az egyik egy beszélgetés *Mi a fontosabb, az orgazmus vagy a táplálék?* címmel.⁴ A másik a könyvtárvezető kitűnő, irodalmi értékű víziója a könyvek sorsáról: *Izgatón savanykás az illata, mint egy hervadófélben lévő, szép hölgy tarkójáé.*⁵ Izgalmas címek, hát még a téma és a nagyszerű előadás!

Mindkét internetes megjelenés a reveláció erejével hatott rám: hiszen Magyar László András ugyanazt mondja, amit én gondolok! A két oldal talán egy hónap eltéréssel volt olvasható, s én az elsőként megjelenő, elsőként említett beszélgetés címét – egyetértő mondataimmal kiegészítve – elküldtem a Katalistre. Kaptam egy személyes választ régi „levelezőtársamtól”, egy informatikus hölgytől, aki még aktív könyvtáros koromban is mindig megfedett, hogy „ejnye-bejnye nem szabad ilyen pesszimistának lenni”. Minő meglepetés: most is ezt írta. Tovább aztán nem foglalkoztam az ügygel, még a Katalistre sem „másztam” föl: nem akartam vitába keveredni senkivel az esetleges hozzászólók közül. Aztán kaptam egy magánlevelet Mezey László Miklóstól, e folyóirat szerkesztőjétől, amelyben azt kérte, „fogalmazza meg a gondolatait az olvasás, a műveltség jövőjének kilátásairól.”, mivel úgy gondolja, hogy fontos volna, ha a Katalistes jelentkezés nyomán a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* olvasói bővebben olvashatnának erről a témaköréről. Vonakodtam, inkább Csorba- idézetekbe csomagolva akartam megírni a cikket, de Mezey László Miklós még egyszer írt, s megkért, a saját véleményemet foglaljam össze inkább, jó volna akár vita-indítónak is. Hát akkor írom, bár, ha most a véleményemet még részletesebben kifejtem, gondolom, a „modern”, „haladó”, „fejlődést támogató” katalisták teljes hadseregét magamra uszítom megint, mint „aktív” koromban olyan sokszor. Nyugdíjas vagyok, munkahelyi fegyelem már nem köt. Gondolataim, véleményem nyilvánosságra hozatala miatt nem kell már álnéven írnom, mint egykor – a demokrácia nagyobb dicsőségére – a Katalistre... (Nem voltam, nem vagyok bátortalan, csak már fárasztottak a természetlen viták.) Írok tehát. Aztán jöjjön, aminek jönnie kell.

Hogy értsük, miről van szó, idézek a Katalistre küldött hírből. *„Azt jósolja, hamarosan tűzre kerülnek a könyvtárak, aztán a betű is elpusztul, marad a kép, és az emberiség számára itt a vég. Magyar László András az orvostörténeti könyvtár négy nyelvről fordító vezetője, utóda e poszton Antall Józsefnek, aki innen lett az első szabadon választott miniszterelnök. Nagyinterjú csudás sztorikkal, boszorkányokkal, Antall titkával, démonológiával, Király utcai sugárfertőzéssel.”*

Érdeemes elolvasni az egészet! Már a címe is micsoda izgalmas! *Mi a fontosabb, az orgazmus vagy a táplálék?* Hogy érthető legyen, miről van szó, idézek. A kérdező szövegét álló betűkkel írtam.

„– Tényleg tűzre jutnak a könyvek? – *Vitathatatlanul. Volt egy kísérlet, melynek során a patkányok agyát bedrótolták, aztán két gombot helyeztek az állatok elé, ha az egyiket nyomták, az elektróda orgazmussal jutalmazta őket, ha a másikat, ennivalót kaptak. Ugye sejtí, mi lett a vége? Az összes patkány ében halt. – Hogy jön ez a könyvekhez? – Ahogy egyre beljebb gázolunk a digitalizációba, egyre kisebb lesz az igény műveltségre, művészetre, versre. A kultúra, benne a könyv a szellemi táplálék, a virtuális világ pedig azzal, hogy erőfeszítés nélkül teljesíti a vágyainkat, a könnyű orgazmus. A nyomtatott könyvek előtt két út áll: hőenergiává vagy papíralapanyagává válnak. A zöme után szerintem digitális nyom sem marad, hiszen világszerte a könyvvállomány egy ezrelékét sem digitalizálták. Azt is minnek? Az ismerőseim számszámra töltenek le könyvet tabletre, de egyikük sem onnan olvas. Hallott már olyanról, aki elektronikusan olvasta volna végig a *Don Quijótét*?[...] A könyv akkor is más, azt kézbe veszi, simogatja, szagolgatja, szereti, ismeri az ember. Bizonyos kötetetek a személyes barátainá válhatnak. De erre már nincs idő, nincs türelem. A könyv baldoklik. A nyomtatott még ötven, száz évig húzza, majd eltűnik, ahogy a kéziratos könyv is eltűnt a könyvnyomtatás feltalálása után néhány évtizeddel. – A betű helyett mi lesz? – Kép. Két-három digitális generáció talán még olvas valamicskét, de aztán lassan elfogynak azok, akik öt percnél tovább képesek figyelni egyetlen, betűkből álló szövegre. Tolsztojznál máris érdekesebb a Facebook, Spinozánál szórakoztatóbb egy viccesen ugráló kiskutyá, nem? Pláne, ha a technika fejlődésével beépíthető lesz az agyba egy modul, amin keresztül közvetlenül ingerelhetőek különféle idegközpontok. [...]»Nyilvánvalóan púp vagyunk a társadalom hátán, de tebetetlenségből vagy megszokásból, illetve talán bizonyos, nebezen múlt gátlások következtében, most még nem bántanak bennünket – a kellő alkalomra várnak.« – Igen, ezt írtam. Örjúnk, amíg hagyják. Sajnos vannak, akik nem hagyják, magas kulturális posztokon is akad belőlük elég. [...] De nem kell ám rám hallgatni, hiszen én a könyves világgal vagyok azonos, és bár az eszemmel elfogadom, a lelkem nebezen viseli, hogy az összes értékelem értéktelenné vált, hogy minden fáradozásom, beleértve a hatvan könyvemet is, valójában semmit sem ér.”*

Ennyi volt a Katalistre küldött levél veleje. A szerkesztő pedig arra kért, írjam le a gondolataimat erről a szép új világról. Mít lehet még mondani egy ilyen kitűnő interjúalany után? Legegyszerűbb volna annyit: mélységesen egyetértek vele. De ha már vállaltam, leírom, miért értek egyet az interjúalannyal. Ismétlem: jöjjön, aminek jönnie kell.

A könyv, könyvtár, könyvtáros korszaka. Az első közel harminc év a könyv- és információtárig.

Tisztázzunk valamit! Két szó az én szótáramban szitokszónak számít. Egyik a *fejlődés*, a másik a *haladás*. Olaszországban született és ott is élő unokám, aki nagyon élénk észjárású fiúcska, és kiválóan tud magyarul, idén nyáron azzal lepott meg, hogy elem állt és azt mondta: „Tata, fejlődtem tavaly óta.” És mutatóujját fejéhez szorítva mutatta is, mit ért e kijelentésen. És külön is elmondta: „Ugye, érted: fej lóttam”. Megdöbentem: a kisfiú egyszerűen elmagyarázta nekem, a fejlődés és az önpusztítás között csak nagyon keskeny mezsgye van: egy betű, egy hang. Azt éreztem, érzem én mindig, amikor a fejlődésről beszélnek, írnak: nem egyszerűen inkább fejlődés az az embernek? És fejet hajtottam az unoka előtt, mert megvilágosított. Ilyen egyszerű ez: az ún. fejlődés – fejlődés egyben. Hiszen minden találmány jótétemény és halálos fegyver is lehet egyszerre. A kőbalták elkészítésétől, a tűz használatának felfedezésétől kezdődően az atomerőműig, a számítógépig,

az internetig – minden. A „fejlődés” a könyvtárban is visszafejlődés egyben. A könyv, könyvár, könyvtárosság egyre gyorsuló visszafejlődése, visszafejlesztése.

A haladás pedig éppen ezzel függ össze. Azt gondolná az ember, a haladás szó valami egyenes irányú, előrehaladó mozgást jelent. De nem! Mit is mond Szolzsenyicin? „*A komputerkorokban is változatlanul a kőkorszak törvényei szerint élünk: akinek nagyobb bunkója van, annak van igazsága.*”⁶ Vagyis az egyre gyorsuló fejlődés közben az emberi gondolkodás semmit sem változott, jottányit sem „fejlődött”. Ugyanott állunk, mint a kőkorszakban. Az emberiség, ha haladt is valamerre, a végzete felé haladt. A könyvtárban is így kell érteni a haladást: a könyvtár halad... az elhalás felé. Én ezt tapasztaltam közel negyven éves könyvtári munkám második felében, ezt érzékelem most is, ha könyvtárról olvasok, könyvtárba megyek.

Az első huszonhárom könyvtárosi évemben (1972-1995) örömmel dolgoztam, úgy éreztem, tényleg haladunk előre, tényleg fejlődünk. Így, időzöjelek nélkül. Aztán az utolsó tizenhat évben már csak a mindig gyorsabb tempójú *halodásnak* voltam tanúja.

A Szakszervezetek Baranya Megyei Tanácsa Központi Könyvtára című hosszú nevű intézményben kezdtem dolgozni 1972-ben. Ott és akkor a könyvtári munka két fő részre oszlott. Az egyik volt a módszertani munka, azaz a letéti könyvárak, kölcsönzőhelyek segítése, a másik a feldolgozó munka. 1972-ben vagy 130 letéti könyvtár és kölcsönzőhely tartozott a könyvtárhoz. A munka nagy részét a módszertani feladatok adták. Jártuk a könyvtárakat Mohácstól Szigetvárig, Hirdtől a Pécsi Bőrgyárig, Bólytól Szentegátig. Én a Vasas Szakszervezet és a Medosz (Mezőgazdasági Dolgozók Országos Szakszervezete) könyvtárainak mentora lettem, azaz ezekhez a szakszervezetekhez tartozó könyvtárak és könyvtárosok munkáját felügyeltem. Természetes – a „modern” könyvtárigazgatók most nyalogathatják tíz ujjukat – akkor mindenki csinált mindent. Én is csináltam állománybavételt, részt vettem a könyvrendelések megbeszélésén, töröltem a régi, marxista irodalmat (értsd Sztálin és a „marxizmus-leninizmus klasszikusainak” köteteit), napi 400 darabot, hosszú ideig. Közben egy ember készítette a katalógusokat, minden más munka mellett, mert ő értett hozzá egyedül: Móró Mária Anna, akinek nevét a pécsi könyvtár- és levéltártörténetnek aranybetűkkel kell őrizni. Hihetetlenül nagy irodalmi-művészeti ismeretek, könyvismeret, levéltári ismeretek jellemezték; tőle tanultam meg, amit a könyvtári munkáról, kutatómunkáról tudni érdemes. A nagy pécsi könyvtárosok – Várkonyi Nándor, Csorba Győző méltó utóda, Bertók László, Boda Miklós, Surján Miklós kiváló kortársa. Tudós könyvtáros. De elég a múltidézésből! A lényeg: 1976-ra, amikor átigazoltam a Pécsi Városi Könyvtárba, valami 34 letéti könyvtár maradt, olyanok, amelyek itt-ott már hasonlítottak a könyvtárra, a raktárakat megszabadítottuk mérhetetlenül sok politikai könyvtől, brosúrától (természetesen az 1956 után megjelent párt- és szakszervezeti irodalom „szerzőit” továbbra is 10-16 kötetes példányszámban rendeltük), a leltárkönyvek és a sommás katalógus – ki ismeri még ezt a nagyon fontos munkaeszközt? – napra készen állt. Móró Mária készítette a katalógusokat, mentette a régi szakszervezeti könyvtárak értékes könyveit. A város első nyilvános hírlapolvasója pedig a könyvtár gondozásában, a legfrekvenciáltabb helyen, a pécsi Nemzeti Színház mellett működött. Néha beárnyékkolták munkanapjainkat a stupid munkásmozgalmi vezetők intézkedései, de emberi közösség voltunk, örömmel dolgoztunk, mert tudtuk, hogy jót csinálunk, értéket mentünk, értéket adunk az olvasóknak, könyvtárosok vagyunk, hiába neveznek minket politikai munkatársnak. Ami azonban már akkor szembetűnő volt,

hogy az értékes irodalom nem nagyon forgott, sok volt a „statisztikai olvasó”, aki csak a szocialista brigád cím elnyerése érdekében vett ki könyveket, hogy a brigádnaplóba bekerülhessen a teljesítés... De a kép tisztult, a könyvtár lassan könyvtár lett. Persze – boldog békeidők! – kétféle dokumentummal: könyvvel és folyóiratokkal, hírlapokkal. Tudom, sok hiba volt akkor is, erről írtam is Gerő Gyulával kicsit vitatkozva az *Ős Skor vagy hős Skor* című cikkemben.⁷ De, mint akkor Csorba Győzőt idézve, vele egyetértve írtam, mégis volt igazi fejlődés: létrejött egy olyan hálózat, amely igyekezett eljutni az emberekhez, és értékes könyvet akart a kezükbe adni. Azt úgyis tudtuk, hogy a „szaszszeti irodalmat” senki emberfia nem olvassa, igyekeztünk legalább minden politikai zagyvaság mellé egy igazi könyvet adni. A könyvtáros, ha nagyon akarta, a politikát is ki tudta cselezni. Emberi kapcsolat volt a könyvtáros és az olvasó között, a könyv kézből kézbe került, volt az egésznek valami személyessége, hogy ne mondjam, intimitása, bája. Könyvtáros őskor volt, némi hősiességgel, amit mi, a résztvevők akkor semmiképpen nem éreztünk hősiességnek: egyszerűen dolgoztunk, fél nyolctól négyig, szombaton is.

És aztán jött a Pécsi Városi Könyvtár. Szinte szóról szóra megisméltődött a történet, csak nagyobb mértékben és magasabb színvonalon.

1976. január 15-én léptem be dolgozóként a Városi Könyvtár ajtaján. Ha úgy tetszik, ez is ős- és hős kor volt: 32-33 leteti vagy fiókkönyvtár, 160 ezer kötet könyv, folyóiratok, újságok. Vagyis hagyományos könyvtár, hagyományos dokumentumokkal. És még milyenekkel? 1961-től nem volt selejtezés, az egyedi leltárkönyvet megszüntették, a raktárak háborús állapotban voltak, a katalógusok szintúgy, a könyvtárosok képzettsége sehol, az első egyetemet végzett könyvtáros akkor került a könyvtárba. A Városi Tanács illetékes osztálya – észelve a lemaradást – nagy felülvizsgálatot indított, országos hírű szakemberek és a Megyei Könyvtár munkatársainak bevonásával⁸. A könyvtárban valóságos pezsgés indult, minden változásban – most nyugodtan írrom le – fejlődésben volt. Kialakult a munkacsoport-rendszer, (módszertani-hálózati csoport, feldolgozó csoport, megerősödött gyerekkönyvtári részleg), megkezdődött a katalógusok megújítása, a könyvtári hálózat átalakítása, a selejtezés, a leltárkönyvek pótlása. Én a feldolgozó csoport vezetője lettem. 160 ezer könyv volt, amikor odamentem, 160 ezret vettünk leltárba, amíg ott voltam. A csoportos leltár a távozásomkor 160 ezer kötetet számlált. Vagyis éppen annyi könyvet töröltünk, amennyit vásároltunk. És aki sokallja az évi beszerzési átlagot, annak tudni kell: pártunk és kormányunk még hitt abban, hogy a könyveket (persze a politikai brosúrákat is) el kell juttatni a „dolgozó néphez és az értelmiséghez”. Szöllösy Kálmán nyugdíjazása után Bertók László lett az igazgató, ő aztán mindent megtett, amit a lehetőségek engedtek, sőt, nem egyszer annál is többet. A neve segített, amikor valamit intézni kellett. Így alakult ki aztán a könyvtár zászlóshajója, a Várkonyi Könyvtár, aminek vezetője Kereszturi József lett, a Város Könyvtár későbbi, a könyvtár csendes elhalását levezető utolsó igazgatója.

Azonban a csendes elhalás már jóval előbb kezdődött. Egyre kevesebb pénz jutott a vizsgálatban javasolt könyvtárhálózat megvalósítására, Fekete János elvtárs-úr felvette az első nyugati hiteleket, hogy a szocializmus „gulyáskapitalizmus-jellegét” és a „teljes foglalkoztatottságot” abból lehessen fenntartani, abból aztán kultúrára nem is nagyon jutott. De a lényeg: ebben az időszakban is lehetett haladni, fejlődni. A szó igaz értelmében. 12 normális méretű könyvtár volt, amikor elmentem a Városi Könyvtárból, négy kitűnő gyerekkönyvtár és a zászlóhajó, a Várkonyi Nándor Könyvtár. No és persze nem szabad

megfelejtkezni a biliobuszról sem, ami az országban elsőként indult és 1995 körül meg is újult. És – lesz sértődés, nem lesz – a sok említésre méltó név közül kiemelem Kóródy Zoltánét, aki – ha kellett volna – még a hátán is elvitte volna a buszt. Valódi hősként él emlékeimben – és szerencsére nem csak emlékeimben. Neve mindenképpen a magyar könyvtárosok dicsőségtáblájára kívánkozik.

A Pécsi Város Könyvtárban töltött éveimet még az őskor és hőskor emlékeivel tudom benépesíteni, és szeretettel tudok emlékezni rá: dolgozói – és itt most nem csak a könyvtárosokat értem – szerethető, hibáikkal együtt kitűnő emberek voltak. És a kapcsolat az olvasókkal emberi és közvetlen volt. Szerethető közösség, szerethető munkahely, fejlődés és haladás, jó értelemben. Igény és lehetőség jó összhangja.

És aztán az 1980-as évek elején megjelentek az új dokumentumok és az új adathordozók. A Várkonyi Nándor Könyvtárban már voltak hangzó dokumentumok, voltak kitűnő lemezjátszók, magnók, a gyerekkönyvtárban televízió – Títo temetését ott néztem – és videókészülék. De! A videók klasszikus gyerekfilmek voltak, a hangzó gyűjteménybe klasszikusokat gyűjtöttünk, amint a hangoskönyvtárba is. A vásárolt könyvek pedig kiválóak voltak, a folyóiratok is a bel- és külföldi lapok színe-javából kerültek ki. A könyvtárosok felsőfokú iskolákba jártak – igaz, néha még marxista iskolába is, mint én, akinek „muszáj volt menni” –, továbbképzéseken vettek/vettünk részt... Volt valami a levegőben, valami pezsdítő, és nem csak a fiatalságunkra emlékezve érzem így. Ismételtem: a színvonal mellett a közösség, a közvetlen kapcsolat az olvasókkal a legfontosabb volt. És így volt szép.

És még valamiről el ne felejtkezzünk: megérkezett a számítógép. Az első fecske egy 386-os gép volt, amit az én típródásom nyomán vett meg a könyvtár, és ami a feldolgozó osztályhoz került. Kíváncsi voltam, végigjártam egy nagyon kezdetleges tanfolyamot, és aztán ezen a gépen írtam az első word szövegszerkesztővel készített cikkemet.⁹ Bízam és örültem a gépi korszaknak, élveztem a sztereo hangzásokat, a videokazettákon nézhető, régebben valamiért kihagyott filmeket, sőt, magam is készítettem videofelvételeket. Azt gondoltam: mekkora segítség ez a sok új masina! Ez igen! Most jön majd az aranykor. Így volt! Az ember elbűvölve nézte a szemei előtt a gyönyörű tájat, aztán a látványba felejtkezve belegyalogolt a szakadékba. Éppen mint a szelfiző fiatal... Igaz, ő behátrált, de ez mindegy. Talán még jobb is volt neki: nem látta, mit vesz föl, nem tudta, mi fog történni, de mi szemben álltunk, szemben állunk a szakadékkal, csak nem vettük, nem vesszük észre, mert a számítógép – micsoda képzavar! – port hintett a szemünkbe. Amit megváltónak hittünk, az nem volt más, mint a könyv, a könyvtár, a könyvtáros vesztét okozó első vírus. Amikor a mozgókép, a hangzó dokumentumok megjelentek a könyvtárban, amikor a tv és a videó is megjelent, sokan vizionálták a könyvtár halálát. A könyvtár ezeket a dolgokat túlélte, az új dokumentumokat – ahogyan ma divatos szóval mondják – kanalizálta, befogadta, kölcsönözte. A számítógépet nem tudta befogadni. Nem tudott vele versenyezni, csak nagyképpen érzi azt, hogy szolgálatába állította, felhasználja. Valójában a gép állította szolgálatába, majd lassan fölöslegessé teszi a könyvtárost. Amikor megvettük az első számítógépet, a halál költözött a könyvtárba. Erre a Pécsi Egyetemi Könyvtárban jöttem rá.

Az Egyetemi Könyvtár, a Pollack Könyvtár és a számítógép

1994-ben elmentem a Pécsi Városi Könyvtárból az Egyetemi Könyvtárba. Nagy kaland volt, körülményeinek és az ott történeteknek a megírásából egy könyv is kitalne. Nem részletezem, csak olyasmit írok, ami a témához tartozik. Mikor az Egyetemi Könyvtárba kerültem, változatlanul lelkesedtem a számítógépért, dolgoztam vele, rajta. Csak néhány dolgot írok, nehogy azt higgyék, azért nem szeretem a gépet, mert nem ismerem, nem tudom kezelni. Ha valaki megnézi a MEK katalógusában fellelhető Csorba Győző köteteket, a „Katalóguscédula” fültre kattintva és ott a hunmarc változatot kinyitva láthatja: „*Feltöltötte: Pintér László, 1998 v. 1999.*”¹⁰ Gyorsan megláttam a világhálóban rejlő lehetőségeket, megkerestem Moldován Istvánt, és elküldtem neki az általam szkennelt, szövegfelismeretével word formátumra alakított kötetek anyagát. Informatikus barátommal elkészítettük a *Csorba Emléklapot*, bőszen használtam az e-mail-es kapcsolatot. Megtanultam a számítógépes feldolgozó rendszereket, annyira, hogy később Pollackos kollégáimnak már én tanítottam meg. A számítógépes adatbázisokba százezernyi rekordot vittem be vagy ellenőriztem a kollégák után. A *Digitális Irodalmi Akadémia* Csorba oldalainak gondozója vagyok. Írhatom: „magánkapcsolatom” a számítógéppel szinte zavartalan volt.

A számítógép kezdeti könyvtári használatáról az Egyetemi Könyvtárról viszont nincsenek jó tapasztalataim. A könyvtárnak akkor egy „házi barkácsolású” számítógépes feldolgozó „rendszere” volt. Volt egy adatbázis, ami nem volt összekapcsolva a számítógépes katalógussal. Az adatbázisba beírt adatokat a számítógéphez értő egyetlen könyvtáros töltögette fel kéthetente a számítógépes katalógusba. Az adatvesztés veszélye miatt a cédulakatalógusokat is építeni kellett, ami mérhetetlen terhet rótt a feldolgozó osztályra: egyszerre készítettük (volna) a cédula és a számítógépes katalógusokat. Készítettük volna, mert az egyetlen nyomtató, ami katalóguscédula nyomtatására alkalmas volt, állandóan elromlott, és csak Budapesten volt szervize.

Mindegy, volt, ahogy volt, a könyvtár végül megvette a Voyager feldolgozó rendszert, azzal már jobban lehetett dolgozni, de akkor már az én rudam nagyon kifelé állt.

Láttam a hibákat, láttam a rossz dolgokat, nem tetszett, hogy a könyvtári munka egyik oldala, amit én annyira szerettem, a „gép hatalma” alá került. Akkoriban az MNB számítógépes leírásait meg lehetett venni floppyn, és főigazgatónk kijelentette, akár az ördöggel is cimborálna, ha arra elő tudna fizetni, és egy földolgozótól meg tudna szabadulni. Ettől nyilván nem lettem boldogabb, mint ahogy még sok más dologtól sem. Én már hamar elkezdtem mondani a „különbéleményemet”: más a könyv és más a technika. A könyvtár akkoriban kiadott folyóiratának a címe azok között a dolgok között volt, amiktől megvilágosodtam: „*Pécsi Könyv- és Infotár*” Jaj! Sosem szerettem a rövidítéseket, műszavakat: „infotár”. Rettenetes! De hát mindenkinek írni kellett bele, hogy megteljen. Nekem ilyesmit sikerült összehordanom *Fejldes* címmel (Csak részleteket közlök, akit érdekel az egész, annak szívesen elküldöm e-mailban.)

„*Használd azt, (a könyvet) de őrizd meg tisztán, ne rongáld hasogatással, szurkálással, sem jeleket bele ne röj. Könyvjelzőt belehelyezned szabad. Másolván, a könyvre ne könyökölj, papírost se tégy rá és jó messze, jobb felől tartsd a tintát meg a porzót. Fizetned semmit sem kell. Gazdagabban távozz, térj vissza gyakrabban.*»

„O.K. hogy a Mac-ek kliensek, de az a szerver is?... hany terminalrol van szo? mekkora rekordszamra adtak meg? mennyi tranzakciot tud kiszolgálni? s mennyi a konkurens userek szama? van-e lesz-e hazai support ill. maintainanc?»

»Van ugye 386 meg 486 (meg talán meg 286) megaztan DOS meg Windoze. Aztan ugye behulyitettek a nepeket a WIN 95- re. [...]

Na most ugye mi ez a ketfele ize itten? Hat az egyik egy 1774-es konyvtarhasznalati szabalyzat reszlete a Klimo konyvtarbol, a másik pedig ket 1996-bol származó elektromos leveleszlet egy integrált konyvtari számítógépes rendszer beszerzési kísérlete során kialakult emailos parbeszédből.

Ez is, az is konyvtari ugyrol szol, de a fejlodes, ugye, vilagosan latszik: az egyik több évtizedre (századra?) ervenyes intelem a konyvtarlatogathoz, a másik kettő pedig az ország ket sarkabol seperc alatt érkezett két válasz arra a kérdésre, hogy jó lesz-e megvenni a Macintosh integrált számítógépes konyvtari rendszert vagy sem.

Na, most, nyilvánvaló, hogy ez utóbbi szerző nem a papirosról, tintáról, porzóról, konyvról ír, de az meg nem nyilvánvaló, hogy miről. Legalábbis annak nem, aki nem éppen most jár számítógépes tanfolyamra, vagy aki nem most végzi az infomatika szakot valami jó iskolán. [...] (Most látom, én is ékezet nélkül írtam, már »rújár« a kezem. Meg amúgy könnyebb is, mert nem kell mindig másból keresni az ékezetes betűket a billentyűzeten /csakazértsem klaviatúrán/, vagy netán altokat nyomkodni. Lehet, hogy már nem is fontos az ékezetekkel bajlódni? Jobb elfogadni mindent, amit kapunk, úgy, ahogy van? [...]) Ja, es majd elfelejtettem: Isten veled magyar nyelv! (Je, ez az utolsó mondat újmagyarul is meg omagyarul is jól írható! Vagy megsem? Gyorsan segítsétek: Isten nevet meg nagybetűvel kell írni, gyerekek?) Pécs, 07. 05. 1996.²¹

Három megjegyzés ehhez. 1. Ettől kezdve „teljesen” fekete bárány lettem a könyvtárban. 2. Az újságot tördelő szerkesztő rémulően futott hozzám, hogy elromlott a gépem, vagy mi van, hogy ékezet nélkül írok? 3. Isten nevét európai ember lassan már sehogyan sem írja le. Ja, ebben is benne van a számítógép és az internet, ebben az örült szekularizációban.

A számítógépes feldolgozó anomáliák miatt a feszültség annyira elmérgesedett a főigazgató és köztem, hogy a szakmát is el akartam hagyni. Végül az Egyetemi Könyvtár hálózatához talán két évvel korábban belépő Pollack Mihály Főiskolai Kar Könyvtárába kerültem, mondván, amíg nem lesz állásom, addig ott elvegetálok. Aztán minden megváltozott. A Pollackon örültek érkezésemnek, mert én voltam a „megmentő”, aki értett a számítógépes feldolgozáshoz, Hernádi László, a könyvtár igazgatója pedig életet öntött belém. Ott ragadtam. Segítségemmel ott is elkezdődhetett a számítógépes feldolgozás, az új könyveket és a régiket folyamatosan dolgoztuk fel, azóta fiatalon meghalt kolléganómmal, Lőcsi Erikával. Végül Hernádi László lett az Egyetemi Könyvtár megbízott főigazgatója, majd az új, pályázaton nyertes, kinevezett főigazgató helyettese, én pedig „megörököltem” a Pollack igazgatói posztját. Az engem „száműző” főigazgató nem nyert újabb öt évet a pályázatán, én viszont jó munkahelyet találtam a Pollackon. A Jóisten talán így tett igazságot. De ez csak egy magántörténet, akkor is, ha regénybe illő. Az Egyetemi Könyvtár hálózatának széthullása ezután kezdődött.

A végső idők

A végső idők szépen indultak. A Pollackon felújításba kezdtek. A könyvtár új, méltó helyet kapott, új berendezéssel, számítógépparkkal, saját szerverrel, nyomtatókkal, szkennelrel. A felújítás során végzett munkánkat a Pollack vezetése is elismerte, és egy könyvári felülvizsgáló bizottság megállapította, hogy egy-két kivétellel – amikről nem mi tehattünk – kiváló minden.

Azonban néhány dolog gyorsan erodálta kezdeti lelkesedésünket. Egyre kevesebb pénz jutott könyvekre, folyóiratokra, egyre kevesebben iratkoztak be a könyvtárba, még a tanárok is el-elfelejtkeztek a könyvtárról. Sőt, nem is egy közülük azt mondta, minek a könyvtárral annyit foglalkozni, hiszen mindenkinek megvan a saját könyvtára, és a számítógépre mutattak.

Itt és ekkor szembesültünk először nagyon keményen a számítógép hatalmával: legyűrte a könyvtárat. Amit már említettem: a számítógépet a könyvtár nem tudta „kanalizálni”. A tanárok nem írtak tankönyveket, a régieket egyre kevésbé lehetett használni – hiszen a technika őrült gyorsasággal fejlődik –, és az oktatók végül elkezdték maguk terjeszteni zárt körben, diákjaik között a powerpointos vagy mindenféle más szerkesztővel készített jegyzeteiket. Mi azokhoz hozzá sem értünk, de nincs is ránk szükség a hozzáféréshez, hiszen minden diáknak lett laptopja, számítógépe, ott és akkor nézte a jegyzeteket, amikor akarta. Szinte korlátlan lett az internetes hozzáférés a Pollack területén, a wifi pedig teljessé tette a háló elérését. Nem volt többé szükség a könyvtárra. És akkor az okostelefonokról és az appokról még nem is beszélünk. Minden gyorsabb, olcsóbb lett, mint könyvet kiadni, kölcsönözni, hiszen minden, ami fontos – főleg a műszaki oktatásban – gyorsabban elkészíthető, elérhető saját eszközön, mint a könyvtárban. És erről nem a könyvtár tehet: a könyvtárakat egyszerűen „meghaladta” a technika. Sőt, nem csak a könyvtárakat. Épp most olvasom: „*A ComScore piackutató cég szerint most először fordult elő, hogy az online adatforgalom nagyobb része a mobilos alkalmazásokon, és nem a weben keresztül zajlik. Az elmúlt évtizedben, az okostelefonok térnyerésével már érezhető volt az eltolódás. A ComScore adatai szerint azonban mostanra fordultak meg az arányok: az amerikaiak az internetezéssel töltött idejük több mint felében alkalmazásokat használnak. Két éve ez az érték még csak 41 százalék volt.*”¹² Ez pedig azt jelenti, hogy még a nagyhatalmú Google is megroppanhat. „*Az új statisztikai adatok kényelmetlenül érintetnek mindenkit, akik a nyílt web hívei, és e köré építették az üzleti vállalkozásokat – és ez elsősorban a Google-re vonatkozik. Az online tartalmak indexelhetők és kereshetők a weben, de ahogy az adatforgalom a zárt alkalmazások felé irányul, egyre nehezebb lesz megtalálni ezeket az adatokat a weben.*”¹³ A különösen fontos – hadiipari, gyógyszeripari, politikai felső vezetői, kutatóintézeti, atomipari – adatbázisok eddig is zártak voltak, nem beszélve a titkos társaságok, terrorszervezetek, pornográf anyagokat készítő hálózatokról, kábítószeres hálózatokról, titkosszolgálatok adatbázisairól. Merem mondani, a nagyon fontos és nagyon értékes információk az „egyszerű” felhasználó számára elérhetetlenek. Ha pedig még megemlítem az internet sötét oldalát, a dark webet, a Tor hálózatot, akkor teljesen bizonyosak lehetünk abban, hogy demokrácia az interneten sem létezik. Illetve csak a bennfenteseknek, vagy... a gonosztevőknek, az emberi nem söpredékének.¹⁴ És akkor a hackerekről még nem is beszéltem! Ugye ők még különösebb fajzat, vannak jó és rossz hackerek: jók (?), akik nyilvánosságra hoznak mindenféle titkos adatot, amik nagyon is az emberekre tartoznak (Edward Snowden), és rosszak, akik saját használatra ellopnak mindenféle adatot, és az érintetteket megkárosítják. Sárkányfog-vetemény...

Tetézte a fentebb általánosságban írtakat itt helyben, hogy az Egyetemi Könyvtár hálózatának hagyományos szerkezete felbomlott. A Tudásközpont megépülésével a kari könyvtárak szerepe egyre kisebb lett. A Tudásközpontba került Központi Könyvtár elvonta a támogatások nagy részét, maga alá gyűrte a kari könyvtárakat. Nagyon furcsa dolgok történtek ekkortájt: a Jogi Kar könyvtára, amelyet pár évvel előbb újítottak fel, hirtelen a Tudásközpontba költözött. A sokmillióba került könyvtár terei kelletek a kar-

nak, örömmel engedte el falai közül – igaz, csak néhány száz méternyi távolságra – a kari könyvtárat. A felújításra költött összeg nagyobbreszt ablakon kidobott pénz lett, sőt, a könyvtári terek tantermekké átalakítása újabb pénzeket követelt. A Tudásközpont magához vonatta a kari könyvtárak feldolgozását, a könyvtárak feldolgozó munkatársai a Tudásközpontba kerültek, már aki... Micsoda öröm lenne most az előző főigazgatónak: nem egy, sok feldolgozó munkatárs lett fölösleges. A bölcsészkar könyvtára, amely a hálózat leglátogatottabb és legtöbb munkatárssal dolgozó, legjobb és legnagyobb állományú könyvtára volt, mostanra néhány munkatárssal dolgozó – mondhatjuk így – kölcsönző-hellyé fejlődött... vissza. A Pollack Könyvtár új helyén a kar most szintén előadótermet képzelt el. A szép új könyvtár funkcionálisan egybe tartozó tereit szétszedik, a két nagy olvasóterem helyett egy kicsit kapnak majd a könyvtárosok. A Pollack Könyvtárban, ahol az 1980-as évek végén tanszéki könyvtárak is voltak és 13-14 könyvtáros dolgozott, ma négyen dolgoznak, így ez a könyvtár is szépen halad a kölcsönzőhellyé való zsugorodás felé. Nekem nem kell részt vennem a csendes elhalásban, azt már nem én „vezénylem” le. Már csak ezért is örülök a nyugdíjnak... A számítógép lehetővé tette a központi beszerzést, leltározást, ezzel ellehetetlenített egy csomó könyvtárat, könyvtárosi munkaköröket tett feleslegessé. A számítógép lehetővé tette a könyvek gépen való teljes szövegu elérését, letölthetőségét, fölöslegessé tette a könyvet. Nem vagyok lyoni takács, nem verem szét a számítógépet, csupán azt állítom, a számítógép veri szét a könyvtárakat és teszi fölöslegessé a nyomtatott dokumentumokat. Ha ez fejlődés, ám legyen. De nekem maradjon meg az a jogom, hogy elmondjam, ezt nem tarom jónak. Igen, már csak a „jus murmurandi” maradt nekem. Miért is morgok? Hát például ezért: az időközben összeolvadt Csorba Győző Könyvtár és Pécsi Városi Könyvtár szintén a Tudásközpontba költözött az Egyetemi Könyvtárral együtt. Ezzel Pécs belvárosának könyvtárai megszűntek. Megszűntek azok a közösségi terek, amelyek olyan jól funkcionáltak addig. Megszűnt a közvetlen emberi kapcsolat, mert a számítógép legnagyobb áldása állítólag az, hogy virtuálisan is kapcsolatba lehet kerülni ezeken a vasakon keresztül az ún. könyvtárral, vagyis – mit nem mondok – leánykori nevén infotárral, mostani nevén tudásközponttal. Hova lett már a könyv, a könyvtár és a könyvtáros? Nekem a személyes kapcsolat hiánya az egyik legnagyobb veszteség. Ma a Tudásközpontban úgy lehet kóvályogni a polcok között, hogy szinte egyetlen könyvtárossal sem találkozik az ember, mint ahogy néhány nagy bevásárló központban sem lehet eladóval találkozni. Sőt, ha akarja a siető ember, a kölcsönzést, könyvvisszavételt kihelyezett terminálon maga elvégezheti, sőt-sőt, valami könyvbedobálóba be is dobhatja a könyvet, ne kelljen vacakolni semmiféle emberrel, géppel. Csak semmi cicó: gyere vissza, amikor kedved tartja, és dobd vissza a könyvet a lyukba. Ugye, emlékszünk még a Klimó könyvtár használati útmutatójára? Milyen más volt! Most személytelen lett minden. Hogy ne mondjam, elembertelenedett. És ezt a mindenható gyorsaság – jaj, csak nehogy még egyet kelljen kattintani – és hatékonyság – minél kevesebb élő munkaerőre, élő könyvtárosra, emberre legyen szükség.

Amikor a géppel találkozom ember helyett, természetes hiányérzetem van: ember vagyok, emberrel szeretnék kommunikálni. És ráadásul a gép buta. Kedves barátom szalóigéje szerint: „*Ha gépbe hülyeséget táplálnak, az a hülyeséget adja vissza.*” Márpedig nagyon sokszor és egyre többször és egyre több hülyeséget táplálnak a gépbe. Amióta annyira fene nagy demokrácia lett a hálózaton, mindenki ellenőrizetlenül írhatja, táplálhatja be a gépbe a világraszóló hülyeségeit, a közösségi oldalakra, kommentként, vagy akár a saját

blogjába. Ha ezt az írást most elküldöm a szerkesztőségbe, megvizsgálja a szerkesztő, esetleg kiadja lektornak, átmege a szükséges szűrőkön, ellenőrzési pontokon, javíthatunk rajta, de a hálózatba az otthoni gépről, tabletről, okostelefonról, akármiről feltöltött baromságot, édi-bédi giccsot vagy háborúra hívó rasszista szöveget fel lehet tölteni. És az ártatlan embert lehet hülyíteni mindenféle – egyszerű butaság miatt közzétett, vagy tudatosan „gyártott” hamis – adattal. És innentől az internet nyíltsága rombol. Virtuális köröket hoz létre, amelyben egymáshoz hasonlóan gondolkodó emberek találkozhatnak, anélkül, hogy valóságban találkoznának, felügyelet nélkül traktálhatják egymást zavart elméjük szüleményeivel. Emberi kapcsolat nélkül? Ugyan már! Olyan, mintha csak a sült kolbász illatát érezné az ember, s nem az ízét. 3D–4D–5D vagy akárhány D ide vagy oda: a vas, a hálózat csak pótlék. Egyre inkább „mintha világban” élünk: felteszed a fejedre a sipkát, és úgy látod a pornót, mintha te magad lennél benne az egyik – tetszés szerint választható nemű vagy nemtelen – résztvevő Mire ez a nagy habverés? Azért, hogy ne foglalkozz a napi problémáiddal, ne gondolkozz: fogadd el, amit adnak neked. Hogy az köszönőviszonyban sincs a valósággal? Hiszen éppen azt akarják, ne is tudj a valóságról semmit! A *Való világok* a legnagyobb hazugságok, a celebek életének minden pillanatát bemutató tv-műsorokkal egyetemben. Micsoda szó, és mit takar a celeb: hát azt az embernek nehezen nevezhető valakit, aki egyszer megmutatta valamely nemi szervét a tv-ben, blogon, szelfin, és végtelen ökörséget mondott bele a világba, nem ismerve fel azt sem, hogy ezzel magát kiröhögte. Az mind celeb lehet. De kell a celeb, mert az sugallja, mindenki lehet híres, mindenki egyenrangú lehet a professzorral, a tudóssal, mert őt is meghallgatják, olvassák, mert neki ez jár. Azt mondják, azért van a sok baromság tv-ben, interneten, mert erre van igény. Ugyan! Azért van rá igény, mert azt mesterségesen felkel-tik. Hamis demokrácia, hamis világ, hamis adatok – ezt hozta az áldás mellé az internet. És ne higgyük, hogy az áldás mellett ez eltörpül: áldás keveseknek, mételey sokaknak. A túlnyomó többségnek. Mert nem tanítják meg rá, mi a jó, mi a fontos, mi az értékes. Eltűnnek a könyvek, a komoly folyóiratok. Az elmélyült tudás helyébe a gyors és felületes információk halmaza kerül. A felsőoktatásban is. Amikor az első évfolyamos hallgatóknak szövegeértelmezési-olvasási problémái vannak, az főként az sms-nyelv, az olvasás hiánya miatt van. Olvasottság nélkül, szókincs híján nem tudják kifejezni gondolataikat. Mikor azt kértem könyvtárhasználati szemináriumokon, hogy írjanak szabadon választott témáról dolgozatot, egyszer azt is kértem, írják kézzel. Egyszer kértem, többször nem. Olvashatatlan kézírásokat kaptam, tele helyesírási hibákkal. A tartalomról már nem is beszéltek. Értelmetlen zagyvaság volt majd’ mindegyik. Amikor számítógéppel szerkesztett szöveget kértem, akkor meg nem győztem visszaküldeni: ez mind ctrl c - ctrl v. Copyzás az egész. Lehet, jó mérnök lesz belőlük... De kétlem. Hogyan mondja el majd a munkásnak, mit vár tőle? Azt mondják, amit nem tudunk szavakkal kifejezni, az nem is létezik. Hát jó, nem mindenki író, költő. De amit el kell mondania, azt tudja elmondani, megfogalmazni, értelmesen, magyarul az ember. Sőt, ugye angolul, meg minden egyéb nyelven. Na, de aki nem ismeri a magyar nyelvet, hogyan tanul meg egy másikat? Sehogy. És akkor nem kap diplomát, és akkor jön az enyhítés: ha már ennyit tanult, mégis kapjon valamit. Mert jár neki? Így romlunk egyre, mert nem olvasunk, nem tanítanak komoly tanáregyéniségek, hanem a géptől tanulunk. Tanulunk? Buta mérnökeink, tanáraink mit tanítanak gyermekeinknek, szakmunkásaiknak? A vesztébe rohan az az ország, amelyeknek gyerekeit rossz, gyenge tanárok tanítják. Márpedig a gép rossz tanító. Aki ezt nem tudja, nem

hiszi, annak írtam fentebb, annak írom alább, amit írok. Akarjuk, hogy Magyarország (is) a vesztébe rohanjon? Dixi et salvavi animam meam.

A technika ma jóval előbbre jár, mint az emberi szellem. Kedves vesszőparipám a serpa története. Amikor a hegymászók túlságosan gyorsan előrementek, utánuk szólt a serpa, azt mondta, álljunk meg, hogy a lelkünk utolérjen minket. Mert a test lélek nélkül semmit nem ér, amint a lélek test nélkül semmi. Ha a kettő együtt, harmóniában van az emberben, akkor tud boldog lenni, akkor tud alkotni. ha nem, akkor boldogtalan lesz, vagy éppen gonosz. Bánky József zongoraművész kapta idén a Pécs város díszpolgára címet. Szerencsém volt ott lenni a díjátadón szeptember 1-jén. Olyan szép beszédet mondott, olyan szuggesztív volt, szinte megkönnyeztem. A vele készült interjúbán is elmondta nagyjából, amit ott a dobogón. Boldogan idézem, mert mekkora igazságot mondott!

„– Mit kérne a jó tündértől, ha egy kívánságát teljesítené? – *Kodály Zoltántól a Zeneakadémia 1953-ban diákként, a társaimmal a nyári szünre indulva ezt a gondolatot kaptuk: Abban, hogy valaki jó zenész legyen, kiművelt hallás, kiművelt értelem, kiművelt szív, és kiművelt kéz kell, s mind a négynek állandó egyensúlyban kell fejlődnie, baj van, ha bármelyik lemarad vagy előreszalad. Most a technikai világban sok minden előreszaladt, én azt kívánnám, hogy a hit, az erkölcs, a becsület és a lelkiismeretesség terén is kerüljünk egyensúlyba.*”¹⁵ Gyönyörű és igaz! De Kodály Zoltán is olyan zseni volt, mint Vörösmarty, olyan egyszerű ember volt, mint az őt idéző Bánky József. Ők mindent előre láttak, előre óvtak attól, amit a számítógép korában megélünk: a technika olyannyira előreszaladt, hogy a szellem és a tudás messze lemaradt mögötte. De jó is volna, ha jönne az a jó tündér! Mert mit is mond Freund Tamás, a világhírű magyar agykutató? „*Mára azonban a feldolgozandó információ mennyisége révén – a rádiónak, később a televíziónak, majd az internetnek köszönhetően – olyan teher nehezedik az agyra, amit nem képes követni. Biológiai evolúciós alkalmazkodáshoz évezredek vagy tízezer évek kellenek, itt viszont évtizedek alatt állt be drasztikus változás az agy információs környezetében. – Lehetséges ezt valahogy kezelni?– Ezt mindenkinek magának kellene megtanulnia. Én így gondolom, hogy a rohamosan terjedő szorongás, pánikbetegség, depresszió, esetenként a skizofrénia és a drogfüggőség hátterében éppen az információs és kommunikációs technológiák robbanásszerű fejlődése húzódik meg. Meg kell tanulnunk élni a rengeteg információforrással, és odafigyelni, hogy ismeretszerzésekor szánjunk időt, érzelmi kapacitást az ismeretanyag elsajátítására, és fejlesszük a belső világunkat érzélemgazdagság, belső motiváltság, megismerni vágyás révén. Csak az így szerzett ismeretanyag válik hasznos tudássá, és csak így kerülhető el az állandó frusztráció és stressz. A személyes kommunikációban pedig a minőségre kell helyezni a hangsúlyt, nem a mennyiségre. Az internetes kommunikáció, például a Facebook, nélkülözi a hozzáadott érzelmi kulcsokat, a személyes beszélgetés során viszont minden érzékszervvel megtapasztalhatom a beszélgetőpartneremet, akár tudat alatt is, ez pedig szükséges a megfelelő érzélemgazdag kommunikációhoz.*”¹⁶ Hát álljunk már meg egy pillanatra, hogy agyunkkal, eszünkkel utolérjük a rohanó világunkat. Húszmillió éve jelent meg az emberszabású majom, tizenhétmillió éve az előember, hétszázézer éve az ősember vagy értelmes ember, negyvenezer éve a mai ember, a homo sapiens, aki a sziklarajzokat, voltaképp az első egyszerű dokumentumokat hagyta ránk, amelyben a tartalom és a forma még nem vált el egymástól. Kr. előtt 3000 körül megjelent a képirás, a tartalom és a forma még itt sem vált el egymástól. Ez egy szép csöndes, lassú, de jól érzékelhetően gyorsuló evolúció. Több tízmillió év telt el, mire megjelentek a sziklarajzok, de már csak évezredek, amíg megjelent az írás. Aztán minden fölgyorsult: Kr. e. 1500 évvel már vannak betűírásos emlékek, a tartalom és a forma itt már elválik egymástól, de nem társadalomformáló erő az írás, hiszen csak egy-egy

példányban készül a dokumentum. Kr. u. 1450-ben megjelenik az első nyomtatott könyv, kezdődik a Gutenberg-galaxis. (Aminek, ugye, nagyjából 600 év múltán vége is lesz, hiszen a képekhez szokott ember előbb-utóbb már megint csak a képeket tudja felfogni. De azt nagyon gyorsan, klipekhez szokott agya a klipek gyorsaságával.) A nyomtatás sokszorosítást jelent, egy-egy dokumentum tetszőleges példányszámban előállítható, így az írás társadalomformáló erővé válik. Az 1840-es években megjelenik a fotó őse, vagyis a képrögzítés, 1877-ben Edison már megbirkózik a hangrögzítéssel, ugyanebben az időben már megjelenik a hangátvitel (telefonközpont, Puskás Tivadar). 1938-ban a kép- és hangátvitel, vagyis a televízió, 1940-ben a számítógép, hanglemez, magnetofon, 1969-ben az internet őse az ARPANET, 1990-ben az internet, és aztán évente jönnek az újabb technikai eszközök: 1995-ben még hajlékony floppy lemezt használtunk, ma már a számítógépbe csak külön kérésre tesznek CD-DVD-olvasót, mert elavultak, a pendrive és a felhő veszi át a helyüket. A számítógép helyett elég egy kliens, ami a felhőhöz kapcsolódik, megjelent a laptop, a tablet, az okostelefon, GPS: nem lehet lépést tartani a fejlődéssel. A nyomtatás megjelenéséig 10 millió év telt el, napjainkban meg az új eszköz már akkor elavult, mikor hozzánk kerül, mert a gyártónál már kész az új, még fejlettebb változat. A 3D-s tv, a 4D-s nyomtatás, a klónozás. Ezekről pár éve még nem is hallottunk. És mi jön még? Időutazás, fénysebességnél gyorsabb utazás? Teleportálás? De valóban fejlődés ez? Agyunk, szellemünk megbirkózik-e a feladattal? 25 év nem nagy idő, szinte semmi. De ki hallott 25 évvel ezelőtt ezekről a dolgokról? Lehet ezt követni? Nem, hiszen ez revolúció, az agyunk pedig csak evolúciós fejlődésre képes. Bár lehet, valahol már készül az agyunkhoz kapcsolható gép, amivel robbanásszerű fejlődést lehet előidézni az agyban is. Ja, és a tudatunk manipulálása is tökéletes lesz. Hiszen a mostani gépekkel és internettel is már majdnem az. Ennyit hát a gyorsuló időről, a fejlődésről, amihez még egy adalékot tesztek hozzá. Az internetes hivatkozásokhoz a szabály szerint oda kell írni az utolsó elérés dátumát. Mert az internetes oldalak, jönnek, kikopnak, behullanak a semmibe. Lehet, ma még láttam az oldalt, holnap már nem fogom látni. Hasznos ez a gyorsaság? Semmiképpen. A Pécsi Városi Könyvtára nézvést biztos nem volt az: 1990-ben még senki nem foglalkozott ott a számítógéppel, 25 évvel a számítógép „bejövetele” után már nincs is PVK. Lehet, még 25 év múlva se könyvre, se könyvtárra, se könyvtárosra nem lesz szükség. De másnak hasznos-e ez a gyors fejlődés? Biztos. Persze, másnak biztos. Orvosoknak, úrkutatóknak stb. Bár a gyorsaság és a teljesítménykényszer ott is súlyos anomáliákat okozhat!¹⁷ És a melléktermékek? A találmányokat jóra és rosszra egyaránt fel lehet használni. És fel is használják: a kőbaltától a fentinek megfelelő gyorsuló ütemben eljutottunk a kardon, fíjon, ágyún, bombázó repülőkön át az atombombáig, a kiberháborúig, a drónháborúig. Az ember a tudását kamatoztatva seperc alatt képes felrobbantani a Földet, és ha nem teszi meg, akkor lassabban, de mindenképpen pusztulásra ítéli a találmányai segítségével. A számítógépes ipar is erős szerepet játszik a föld vesztét okozható környezetszennyezésben, a klímaváltozásban. Az elektronikus eszközök – ideértve a pc-ket, nyomtatókat, szkennereket stb.– ökológiai lábnyoma – gyártásukra használt energia, a használatuk közben elfogyasztott energia, hulladékanyaguk szennyező hatása – a legnagyobb ökológiai lábnyomot hagyó dolgok közé sorolja azokat. És mennyire sebezhető ez a fogyasztásra és piszkos energiákra épülő világ. A könyvmásoló szerzetes maga állította elő a különféle bogyókból a „tintát”. A tollat a madaraktól szerezte, maga faragta meg. A gyertyát maga öntötte, azzal világított. Mikor elaludt, körmére égett a munka... De mi van energiafalo

gépeinkkel? Ha elromlanak, semmit sem tudunk tenni. A szerzetes csinált új tollat, új tintát, új gyertyát, és dolgozott tovább. A legtöbb gépet, eszközt ma már – fogyasszál csak, gyarló ember! – úgy csinálják, hogy meg se lehessen javítani. Azonnal vegyél újat! Mert fogyasztói társadalomban élünk. A régít meg dobd ki és szennyezd vele környezetet. Az újért meg dolgozz szakadásig. Vagy mi van akkor, ha elfogy az olaj? Mi van akkor, ha egy rosszindulatú terrorista tönkretesz egy – vagy több – atomerőművet?

És még egy figyelmeztető adat, amiért a fejlődést és a halladást annyira nem szeretem.

„Az EU(25) tagállamok átlagos lakója több mint kétszer annyi erőforrást használ fel, mint amennyi rendelkezésére áll. Ha a világon mindenki így élne, az emberiség eltartásához két Föld se lenne elegendő. Ha az átlag belga életmódját szeretné mindenki élni, akkor ehhez közel öt Földre lenne szükség. Magyarországon is másfélszer nagyobb a fogyasztás, mint a rendelkezésre álló terület, így a korlátok nélküli gazdasági növekedést nem célszerű gazdasági célként megfogalmazni.”¹⁸ Ehhez egy adalék: a világos rendelkezésre álló források egész évre felhasználható anyagát 2016-ban már augusztus elejére elfogyasztottuk. A jövőnket, a gyermekeink, utódaink jövőjét faljuk fel. Az ész nélküli „fejlődéssel” és „haladással”.

Epilógus

Mit lehet tenni? Nyilván nem kívánom vissza a könyvmásoló szerzetes korát. De álljunk meg egy pillanatra! Hagyjuk, hogy a lelkünk, szellemünk utolérje az előreszaladt technikát. Mert ha nem tesszük, magunkat taszítjuk vissza a középkorba. Ha nem még messzebbre. Hogyan lehet eredményt elérni? Ha az embereket megtanítjuk a technika használatra, ha okosabbak lesznek gyerekeink, ha jóra használják a találmányokat, nem a játékokra, mint a pokemon, ami már ölt is, vagy más játékokra, amik „csak” – alig gyógyítható – függőséget okoznak.¹⁹ Ha a terroristák, a háború prófétái nem férnek hozzá a romboló eszközökhöz. Ha a tudósok nem halált hozó szerket, gépeket, bombákat fabrikálnak a csodatalálmányokból és azok segítségével.

Tehát ésszerűbben, megfontoltabban, lassabban, tudatosabban.

Ja, és a könyvtáros szakmát már ne nagyon válassza senki. A hivatalos elnevezés a felsőoktatásban már ma is: könyvtáros és informatikus, vagy nem is tudom: talán könyvtár-informatikus. De azt pontosan tudom: mennél inkább informatikus valaki, annál kevésbé könyvtáros.

És, mivel a szerkesztő ezt vitaindító cikknek szánja, szándékoltan érdekesebb voltam, hogy lehessen vitázni velem. Tessék cáfolni! Csak tessék vigyázni: mostanában, a politikusok miatt elsősorban, a tagadást előszeretettel összekeverik a cáfolattal. A tagadás itt nem elég!

És földbe döngölést sem kérek. Mert az is nagy divat mostanában, hogy a főszóval szembe menőket egyszerűen lehülyézik. Bár én öreg vagyok, már azt is elviselem. Meg nem is érdekel: elmondhattam, amit akartam, ennél többet nem tehettem.

Tanács tőlem? Nincsen. Remenyik Sándor adott jó tanácsot: *Ne hagyjátok a templomot, / A templomot s az iskolát!*²⁰

És, bár a szerkesztő kevesebb idézetet kért tőlem, én mégis idetennék még néhányat, amiket a hallgatónak, tanulóknak szoktam adni útravalóul. Az egyszerűség kedvéért az hivatkozott helyet, szerzőket a szöveg után írom.

Az írás feltalálójának vélt Toth isten (!) meglátogatta a királyt, hogy az áldását adja találmányára. Ám a király így szólt hozzá: „Tebát nem az emlékeztetnek, hanem az emlékeztetésnek a varázsszerét találtad fel. S a tudásnak is csak a látszatát, nem pedig valóságát nyújtod tanítványaidnak, mert sok mindenről hallva igazí tanítás nélkül azt hiszik majd, hogy sokat tudnak, pedig a valóságban általában tudatlanok és nehéz felfogásúak, hiszen csak bölcsnek tartják magukat, abehyett hogy bölcsnek lennének.”

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_30_informacia_es_tarsadalom_scorm_11/1133_korai_informcitechika_kritikk.html

„Sietve táviró-összeköttetést létesítettünk Maine és Texas között. De van-e valami fontos mondanivalójuk egymásnak? (But Maine and Texas, it may be, have nothing important to communicate...)”

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_30_informacia_es_tarsadalom_scorm_11/1133_korai_informcitechika_kritikk.html

„Csak ha már az Utolsó Fát is kivágtátok
Csak ha már az Utolsó Folyót is megmérgeztétek
Csak ha már az Utolsó Halat is kifogtátok...
Akkor megtudjátok, hogy a pénzt nem lehet megenni”

Öreg indián törzsfőnök

„A végső kérdés: mi fogy el előbb: az olaj vagy az oxigén?”

Anonim szerző az internetről

„Nincs (tragj)komikusabb a szűntelen és soba célba nem érően modern libegéses életnél, amely mindig up to date és szabadon alakuló akar lenni, s valójában csak a gondolatlan utánzás, az uniformizáltság és a csendtől, az elmélyüléstől való félelem egyvelege.”

Tökéczki László

„Eszembe jutottak a könyvek. S most először értettem meg, hogy minden könyv mögött egy ember rejlik. Egy ember, akinek gondolatai támadtak, aztán hosszú idejébe tellett, amíg papírra vetette őket.”

Ray Bradbury: Fahrenheit 451

Az a gondolat, amit szavakkal nem tudunk megfogalmazni, nem is létezik.

Ismeretlen

Könyvek! Könyvtárak! Könyvtárosok! Isten véletek!

JEGYZETEK

1. Csorba Győző: Verseim sorsa.
2. Vörösmarty Mihály: Gondolatok a könyvtárban.
3. Vörösmarty Mihály: Az emberek.
4. http://24.hu/kozelet/2016/07/12/mla-mi-a-fontosabb-az-orgazmus-vagy-a-taplalek/?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201608 Utolsó elérés: 2016. 08. 27.
5. <http://24.hu/kultura/2016/08/07/izgatoan-savanykas-az-illata-mint-egy-hervadofelben-levo-szep-holgy-tarkojae/> Utolsó elérés: 2016. 08. 27.

6. Szoltsenyicin, Alekszandr, Iszajevics. Nyilatkozat. = The New York Times. Utolsó elérés: 2004 körül. Ma már nem találok az interneten. I.d. az írás későbbi részét.
  7. Pintér László: Óskor vagy hőskor? Azok a csodálatos ötvenes évek. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2001. 11. sz. 12-24. p.
  8. Pintér László: Public library csata a' la Pécs anno 1975-1985. = Könyvtári Figyelő, 1999. 4. sz. 774-787. p.
  9. Tótország, merre volt? : Változó nemzethatáraink és a könyvtári osztályozás, különös tekintettel a földrajzi alosztásokra = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 1994. 5. sz. 36-46. p.
  10. Pl. a Szemközt vele című Csorba kötet itt érhető el: <http://mek.oszk.hu/02300/02374/index.phtml#> Utolsó elérés: 2010. 09. 06.
  11. Pécsi Könyv- és Infotár. 1. évfolyam 3. szám. 1996. május 15. 17. p.
  12. In: Most fordult ki az internet négy sarkából = http://index.hu/tech/2016/09/06/most_fordul_ki_az_internet_a_negy_sarkabol/ Utolsó elérés: 2016. 09. 06.
  13. I. c.
  14. Ezekről itt van egy tájékoztató írás: <http://fajin.reblog.hu/post-005> Utolsó elérés 2016. 09. 07.
  15. Bánky József, a zeneművészet hű szolgája = <http://www.bama.hu/baranya/kultura/banky-jozsef-a-zenemuveszet-hu-szolgaja-682424> Utolsó elérés: 2016. 09. 07.
  16. Bízató a magyar agykutatási program = http://mno.hu/magyar_nemzet_belfoldi_hirei/bizato-a-magyar-agykutatasi-program-1253534 Utolsó elérés: 2016. 09. 07.
  17. Az összejtbotrány eléri az orvosi Nobel-díj bizottságot = <http://vs.hu/magazin/osszes/az-osszejtbotrany-eleri-az-orvosi-nobel-dij-bizottsagot-0906#!s0> „Macchiarini volt az összejtutató sztárja. Úgy tűnik, hogy önéletrajzát és tudományos eredményeit is meghamisította.” Utolsó elérés: 2016. 09. 08.
  18. Szigeti Cecília - Ziskáné Kiczénó Katalin: Irodai ökolábnym számítás. A 2008. szeptember 22. CSR konferencia (Győr) előadása = http://iffgyesulet.hu/aas_szoveg/file/204_31_iroda_padoxon2.pdf Utolsó elérés: 2016. 09. 07.
  19. Digitális agymérgezés veszélyezteti gyermekeinket = <http://magyaridok.hu/kulfold/digitalis-agymergezes-veszelyezteti-gyermekeinket-959428/> Utolsó elérés: 2016. 09. 07. „Sürgősen abba kell hagyni a digitális technika »részabadtását« a mentálisan védtelen kisiskolásokra, mert a drogoknál is súlyosabb függőség veszélyezteti őket.”
  20. Remenyik Sándor: Templom és iskola
-